

Συλλογή της Νομολογίας

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΓΕΝΙΚΗΣ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ
JULIANE KOKOTT
της 8ης Νοεμβρίου 2012¹

Υπόθεση C-415/11

Mohamed Aziz

κατά

Caixa d'Estalvis de Catalunya, Tarragona i Manresa (Catalunyacaixa)

[αίτηση του Juzgado de lo Mercantil nº 3 Barcelona (Ισπανία) για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως]

«Καταχρηστικές ρήτρες σε συμβάσεις που συνάπτονται με καταναλωτές — Ενυπόθηκο δάνειο — Ένδικα μέσα σε διαδικασία εκτελέσεως — Σημαντική ανισορροπία ανάμεσα στα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των μερών που απορρέουν από τη σύμβαση — Τόκοι υπερημερίας — Πρόωρη λύση της συμβάσεως δανείου εκ μέρους του πιστωτή»

I – Εισαγωγή

1. Η προκειμένη αίτηση εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως αφορά την ερμηνεία της οδηγίας 93/13/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 5ης Απριλίου 1993, σχετικά με τις καταχρηστικές ρήτρες των συμβάσεων που συνάπτονται με καταναλωτές².

2. Ο Mohamed Aziz, ενάγων της κύριας δίκης, είχε συνάψει σύμβαση δανείου με το εναγόμενο ταμειυτήριο με σκοπό την αγορά κατοικίας προς ιδιόχρηση και είχε συστήσει υποθήκη για την εξασφάλιση αυτού του δανείου. Λόγω δυσχερειών καταβολής [των δόσεων] εκ μέρους του M. Aziz η εναγομένη προέβη σε εκτέλεση επί του ακινήτου στο πλαίσιο απλοποιημένης διαδικασίας εκτελέσεως την οποία προβλέπει το ισπανικό δίκαιο σε περίπτωση ενυπόθηκης απαιτήσεως.

3. Μετά το πέρας της ανωτέρω διαδικασίας εκτελέσεως ο M. Aziz προσέβαλε σε χωριστή διαδικασία μια ρήτρα της συμβάσεως δανείου ως καταχρηστική. Κατά το αιτούν δικαστήριο, δεν χωρεί επίκληση του καταχρηστικού χαρακτήρα ρητρών της συμβάσεως δανείου στο πλαίσιο διαδικασίας εκτελέσεως υποθήκης. Αντιθέτως, τούτο είναι δυνατό μόνο στο πλαίσιο χωριστής αναγνωριστικής διαδικασίας. Αυτή η διαδικασία όμως δεν μπορεί να ασκήσει καμία επιρροή επί της εκτελέσεως. Υπό αυτές τις συνθήκες, το αιτούν δικαστήριο ζητεί να αποφασηθεί αν συνάδουν με την οδηγία 93/13 οι εθνικές δικονομικές ρυθμίσεις οι οποίες αποκλείουν την επίκληση του καταχρηστικού χαρακτήρα ρητρών. Επίσης ζητεί να διευκρινισθεί ο καταχρηστικός χαρακτήρας μεμονωμένων ρητρών της συμβάσεως δανείου.

1 — Γλώσσα του πρωτοτύπου: η γερμανική.

2 — ΕΕ L 95, σ. 29, όπως εν τω μεταξύ τροποποιήθηκε με την οδηγία 2011/83/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 25ης Οκτωβρίου 2011 (ΕΕ L 304, σ. 64), η οποία όμως δεν περιλαμβάνει καμία κρίσιμη τροποποίηση της οδηγίας όσον αφορά την προκειμένη περίπτωση.

4. Η προκειμένη διαδικασία παρέχει στο Δικαστήριο τη δυνατότητα να συμπληρώσει τη νομολογία του σχετικά με την αποτελεσματική προστασία των καταναλωτών διά του εθνικού δικονομικού δικαίου. Επιπλέον, πρέπει να διευκρινισθούν οι περιστάσεις οι οποίες πρέπει να λαμβάνονται υπόψη κατά τον προσδιορισμό του καταχρηστικού χαρακτήρα συμβατικής ρήτηρας.

II – Το νομικό πλαίσιο

A – Το δίκαιο της Ένωσης

5. Το άρθρο 3 της οδηγίας 93/13 ορίζει:

«1. Ρήτρα σύμβασης που δεν απετέλεσε αντικείμενο ατομικής διαπραγμάτευσης θεωρείται καταχρηστική όταν, παρά την απαίτηση καλής πίστης, δημιουργεί εις βάρος του καταναλωτή σημαντική ανισορροπία ανάμεσα στα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των μερών, τα απορρέοντα από τη σύμβαση.

[...]

3. Το παράρτημα περιέχει ενδεικτικό και μη εξαντλητικό κατάλογο ρητρών που είναι δυνατόν να κηρυχθούν καταχρηστικές.»

6. Το άρθρο 4, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13 έχει ως εξής:

«1. Με την επιφύλαξη του άρθρου 7, ο καταχρηστικός χαρακτήρας μιας συμβατικής ρήτηρας κρίνεται αφού ληφθούν υπόψη η φύση των αγαθών ή των υπηρεσιών που αφορά η σύμβαση και όλες οι κατά τον χρόνο της σύναψης της σύμβασης περιστάσεις που περιέβαλαν την εν λόγω σύναψη, καθώς και όλες οι υπόλοιπες ρήτρες της σύμβασης ή άλλης σύμβασης από την οποία αυτή εξαρτάται.»

7. Το άρθρο 7, παράγραφος 1, της οδηγίας ορίζει τα εξής:

«Τα κράτη μέλη μεριμνούν ώστε, προς το συμφέρον των καταναλωτών, καθώς και των ανταγωνιζόμενων επαγγελματιών, να υπάρχουν τα κατάλληλα και αποτελεσματικά μέσα, προκειμένου να πάψει η χρησιμοποίηση των καταχρηστικών ρητρών στις συμβάσεις που συνάπτονται από έναν επαγγελματία με καταναλωτές.»

8. Το παράρτημα της οδηγίας 93/13, που επιγράφεται «Ρήτρες που αναφέρονται στο άρθρο 3, παράγραφος 3», προβλέπει:

«1. Ρήτρες που έχουν σκοπό ή αποτέλεσμα:

[...]

ε) να επιβάλλουν στον καταναλωτή που δεν εκτελεί τις υποχρεώσεις του δυσανάλογα υψηλή αποζημίωση·

[...]

π) να καταργούν ή να παρεμποδίζουν την προσφυγή ενώπιον δικαστηρίου ή την άσκηση ενδίκων μέσων από τον καταναλωτή, ιδίως με το να υποχρεώνουν τον καταναλωτή να καταφεύγει αποκλειστικά σε διαιτησία μη καλυπτόμενη από νομικές διατάξεις, με το να περιορίζουν μη προσηκόντως τα αποδεικτικά μέσα του καταναλωτή, ή με το να επιβάλλουν σ' αυτόν το βάρος της απόδειξης το οποίο, σύμφωνα με το εφαρμοστέο δίκαιο, φέρει κανονικά άλλος συμβαλλόμενος.

[...]»

B – Το εθνικό δίκαιο

9. Τα άρθρα 693 και 695 έως 698 του Ley de Enjuiciamiento Civil³ ρυθμίζουν την ένδικη διαδικασία της εκτελέσεως υποθήκης.

10. Το άρθρο 695 του LEC ορίζει:

«1. Στο πλαίσιο της διαδικασίας εκτελέσεως που προβλέπεται στο παρόν κεφάλαιο, ο καθού η εκτέλεση μπορεί να ασκήσει ανακοπή μόνο για τους ακόλουθους λόγους:

- (1) Απόσβεση της εγγυήσεως ή της ασφαλιζόμενης απαιτήσεως, η οποία αποδεικνύεται διά της προσκομίσεως είτε σχετικού πιστοποιητικού εξαλείψεως υποθήκης ή πλασματικού ενεχύρου (ενέχυρο χωρίς παράδοση, με εγγραφή στα βιβλία ενεχυροφυλακείου) είτε συμβολαιογραφικής πράξης περί εξοφλήσεως της οφειλής ή εξαλείψεως της εγγυήσεως·
- (2) Πλάνη κατά τον υπολογισμό του ποσού της οφειλής, όταν η οφειλή συνίσταται στο πιστωτικό υπόλοιπο του συνόλου των λογαριασμών μεταξύ επισπεύδοντος και καθού. Ο καθού οφείλει να προσκομίσει απόσπασμα κινήσεως του λογαριασμού του και ο λόγος ανακοπής μπορεί να γίνει δεκτός μόνον εάν το πιστωτικό υπόλοιπο που προκύπτει από το εν λόγω απόσπασμα διαφέρει από εκείνο που προκύπτει από το αντίστοιχο απόσπασμα το οποίο έχει προσκομίσει ο επισπεύδων. [...]

2. Όταν ασκείται ανακοπή κατά την παράγραφο 1, ο δικαστικός γραμματέας αναστέλλει την εκτέλεση και καλεί τους διαδίκους να παραστούν σε ορισμένη δικάσιμο ενώπιον του δικαστηρίου το οποίο εξέδωσε τη διαταγή εκτελέσεως, ενώ μεταξύ της εν λόγω δικάσιμο και της κλητεύσεως πρέπει να μεσολαβούν τουλάχιστον τέσσερις ημέρες· στη δικάσιμο αυτή το δικαστήριο ακούει τους διαδίκους, δέχεται τα προσκομιζόμενα έγγραφα και εντός δύο ημερών εκδίδει τη σχετική απόφασή του υπό μορφή διατάξεως [...]

11. Το άρθρο 698 του LEC ορίζει τα εξής:

«1. Για κάθε αίτημα του οφειλέτη, τριτοφειλέτη ή άλλου εμπλεκόμενου το οποίο δεν εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του προηγούμενου άρθρου, περιλαμβανομένων των αιτημάτων που αφορούν την ακυρότητα του τίτλου, το ληξιπρόθεσμο, τον συγκεκριμένο χαρακτήρα, την απόσβεση ή το ύψος της απαιτήσεως, πρέπει να εκδίδεται σχετική δικαστική απόφαση, χωρίς όμως τούτο να συνεπάγεται διακοπή ή αναστολή της ένδικης διαδικασίας εκτελέσεως η οποία προβλέπεται στο παρόν κεφάλαιο.

[...]

2. Κατά την υποβολή αιτήματος εκ των προβλεπομένων στην προηγούμενη παράγραφο ή κατά τη διεξαγωγή της διαδικασίας που αφορά τέτοιο αίτημα μπορεί να ζητηθεί η εξασφάλιση της εκτελέσεως της αποφάσεως, η οποία πρόκειται να εκδοθεί σε αυτό το πλαίσιο, υπό μορφή παρακρατήσεως του συνόλου ή τμήματος του ποσού που πρέπει να καταβληθεί στον πιστωτή βάσει της διαδικασίας που προβλέπεται στο παρόν κεφάλαιο.

Το δικαστήριο διατάσσει την εν λόγω παρακράτηση με βάση τα προσκομισθέντα στοιχεία, εφόσον κρίνει επαρκείς τους προβληθέντες λόγους. Εάν ο αιτών δεν είναι προδήλως και αρκούντως φερέγγυος, το δικαστήριο μπορεί να επιβάλλει πρώτα την παροχή επαρκούς εγγυήσεως όσον αφορά τους τόκους υπερημερίας και ενδεχόμενες λοιπές αξιώσεις αποζημιώσεως του πιστωτή.

3 — [Ισπανικός] κώδικας πολιτικής δικονομίας, στο εξής: LEC.

3. Η παρακράτηση αίρεται, εάν ο πιστωτής παράσχει επαρκή εγγύηση για την καταβολή του ποσού το οποίο ενδέχεται να επιστραφεί βάσει της δικαστικής απόφασης που προβλέπεται στην παράγραφο 1.»

III – Τα πραγματικά περιστατικά και τα προδικαστικά ερωτήματα

12. Τον Ιούλιο του 2007 ο M. Aziz συνήψε με την Caixa d'Estalvis de Catalunya, Tarragona i Manresa (Catalunyacaixa)⁴ σύμβαση ενυπόθηκου δανείου με συμβολαιογραφική πράξη. Αυτή η σύμβαση δανείου, ποσού 138 000 ευρώ, είχε ως αντικείμενο κατά βάση την εξόφληση προϋφιστάμενης οφειλής ύψους 115 821 ευρώ προς άλλο πιστωτικό ίδρυμα η οποία αφορούσε δάνειο για την αγορά οικογενειακής κατοικίας. Βαρυνόμενο περιουσιακό στοιχείο εξακολούθησε να είναι η οικογενειακή κατοικία η αξία της οποίας δηλώθηκε ότι ανέρχεται σε 194 000 ευρώ στη συμβολαιογραφική σύμβαση δανείου. Κατά τον χρόνο εκείνο, το σταθερό μηνιαίο εισόδημα του M. Aziz ανερχόταν σε 1 341 ευρώ.

13. Οι ουσιώδεις ρήτρες της συμβάσεως περιγράφονται συνοπτικά στην αίτηση εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως ως εξής: ως προς τον χρόνο αποπληρωμής του δανείου προβλέπονται 33 ετήσιες καταβολές, υπό μορφή 396 μηνιαίων δόσεων, υπολογιζόμενων από 1ης Αυγούστου 2007 μέχρι τις 31 Ιουλίου 2040. Το ποσό κάθε μηνιαίας δόσεως, εφόσον δεν μεταβληθεί το αρχικό επιτόκιο, ανέρχεται σε 701,04 ευρώ. Οποιαδήποτε μεταβολή του επιτοκίου συνεπάγεται αντίστοιχη μεταβολή της μηνιαίας δόσεως. Το κανονικό επιτόκιο καθορίζεται ως εξής: μέχρι τις 30 Ιανουαρίου 2008 ισχύει ετήσιο ονομαστικό επιτόκιο 4,87 %. Από την επομένη και μέχρι την πλήρη εξόφληση του δανείου, το επιτόκιο μετατρέπεται σε κυμαινόμενο (δείκτης Euribor συν 1,10 %).

14. Η έκτη ρήτρα της συμβάσεως προβλέπει ότι ο δανειολήπτης καθίσταται αυτομάτως υπερήμερος, χωρίς οποιαδήποτε προηγούμενη ειδοποίηση ή όχληση, αν παραλείψει να καταβάλει οποιαδήποτε σχετική με τον τόκο ή το κεφάλαιο οφειλή, περιλαμβανομένης της πρόωρης εξοφλήσεως. Οι τόκοι υπερημερίας υπολογίζονται ημερησίως με συντελεστή 18,75 %.

15. Περαιτέρω, το ταμειυτήριο μπορεί να καταστήσει ληξιπρόθεσμο το σύνολο του δανείου, μεταξύ άλλων, σε περίπτωση στην οποία έχει παρέλθει η ταχθείσα προθεσμία και ο οφειλέτης δεν έχει τηρήσει την υποχρέωσή του καταβολής μέρους του κεφαλαίου ή τόκων του δανείου. Οι συμβαλλόμενοι συμφωνούν την καταχώριση αυτού του λόγου πρόωρης εξοφλήσεως στο υποθηκοφυλακείο ούτως ώστε, σε τέτοια περίπτωση, να καθίσταται δυνατή η αναζήτηση του συνολικού ποσού της οφειλής (κεφάλαιο συν τόκοι) με ένδικα μέσα κατά τις διατάξεις του άρθρου 693 του LEC.

16. Η ενδέκατη ρήτρα αφορά τη σύσταση της υποθήκης. Η υποθήκη εξασφαλίζει το ποσό του δανείου ύψους 138 000 ευρώ, τους συμφωνηθέντες τόκους επί ετήσιων δόσεων και τους τόκους υπερημερίας για μέγιστο ποσό 51 750 ευρώ, καθώς και επιπλέον 13 800 ευρώ για λοιπά έξοδα. Ως προς τα ανωτέρω, ο δανειολήπτης δεν απαλλάσσεται από οποιαδήποτε προσωπική ευθύνη.

17. Η δέκατη πέμπτη ρήτρα έχει ως αντικείμενο τη δικαστική εκτέλεση της υποθήκης: με τη ρήτρα αυτή προσδιορίζεται η αξία του ακινήτου (194 000 ευρώ) η οποία αναφέρεται στη συμβολαιογραφική σύμβαση του δανείου. Συμφωνείται ότι η οφειλή μπορεί να απαιτηθεί με ένδικα μέσα τόσο στο πλαίσιο αναγνωριστικής αγωγής όσο και στο πλαίσιο τακτικής διαδικασίας εκτελέσεως ή διαδικασίας εκτελέσεως υποθήκης. Αναγνωρίζεται ρητώς το δικαίωμα της τράπεζας να καθορίζει μονομερώς το απαιτητό ποσό της οφειλής, ιδίως σε περίπτωση αναγκαστικής εκτελέσεως, υποβάλλοντας, πέραν της πράξεως συστάσεως υποθήκης, το συμφωνηθέν συμβολαιογραφικό έγγραφο από το οποίο προκύπτει το ποσό της υπολειπόμενης οφειλής, καθώς και τις αντίστοιχες βεβαιώσεις.

4 — Στο εξής: ταμειυτήριο.

18. Από τον Οκτώβριο του 2007 ο Μ. Aziz κατέστη υπερήμερος οφειλέτης συγκεκριμένων δόσεων (Οκτωβρίου του 2007, Δεκεμβρίου του 2007, Ιανουαρίου του 2008, Φεβρουαρίου του 2008, Μαρτίου, Απριλίου και Μαΐου του 2008). Λόγω της καθυστέρησης των καταβολών το ταμειυτήριο απαίτησε τους συμφωνηθέντες τόκους υπερημερίας. Από τις 31 Ιουλίου 2007 –προθεσμία καταβολής της πρώτης δόσεως του δανείου– μέχρι τις 31 Μαΐου 2008, ο Μ. Aziz είχε καταβάλει ποσό 1 325,98 ευρώ ως κεφάλαιο και 6 656,44 ευρώ ως νόμιμους τόκους και τόκους υπερημερίας.

19. Από το τέλος Μαΐου του 2008 ο Μ. Aziz παρέλειπε συστηματικώς να καταβάλλει τις μηνιαίες δόσεις του δανείου του. Το ταμειυτήριο, λοιπόν, άσκησε το σχετικό δικαίωμά της περί πρόωρης λύσεως της συμβάσεως δανείου. Συνεπεία της πρόωρης λύσεως δε, η τράπεζα ζήτησε την πλήρη αποπληρωμή του δανείου (κεφάλαιο συν τόκους).

20. Τον Οκτώβριο του 2008 εκπρόσωπος του ταμειυτηρίου ζήτησε ενώπιον συμβολαιογράφου τη σύσταση εγγράφου από το οποίο να προκύπτει το υπολειπόμενο ποσό της οφειλής του Μ. Aziz. Στο εν λόγω συμβολαιογραφικό έγγραφο το συνολικό ποσό της οφειλής υπολογίζεται –σύμφωνα με κοινώς αποδεκτά μαθηματικά και χρηματοοικονομικά κριτήρια– κατά τους όρους της συμβάσεως και όπως προκύπτει από τις βεβαιώσεις που προσκόμισε το χρηματοπιστωτικό ίδρυμα σε 139 764,76 ευρώ. Το ποσό αυτό περιλαμβάνει τα ακόλουθα μέρη: 136 674,02 ευρώ ως κύρια οφειλή, 3 017,97 ευρώ ως νόμιμους τόκους, 72,77 ευρώ ως τόκους υπερημερίας.

21. Τον Ιανουάριο του 2009 το ταμειυτήριο ενημέρωσε διά τηλεγραφήματος τον Μ. Aziz σχετικά με την κίνηση ένδικης διαδικασίας για το οφειλόμενο ποσό, το οποίο έπρεπε να καταβληθεί μέχρι τις 16 Οκτωβρίου 2008, καθώς και τους νόμιμους τόκους από την ημερομηνία αυτή και μέχρι την πλήρη εξόφληση, περιλαμβανομένων των σχετικών εξόδων. Το σχετικό με την απαίτηση καταβολής της οφειλής τηλεγράφημα παραδόθηκε σε οικείο του Μ. Aziz στις 2 Φεβρουαρίου 2009 στον τόπο κατοικίας του.

22. Τον Μάρτιο του 2009 το ταμειυτήριο κίνησε διαδικασία εκτελέσεως υποθήκης βάσει εξωδικαστικών εκτελεστών τίτλων κατά τον ισπανικό κώδικα πολιτικής δικονομίας και ζήτησε από τον Μ. Aziz την καταβολή 136 674,02 ευρώ ως κύρια οφειλή, 90,74 ευρώ ως νόμιμους τόκους και 41 902,21 ευρώ ως τόκους και έξοδα. Κατά τον χρόνο υποβολής της αιτήσεως κατασχέσεως, το ποσό των ληξιπρόθεσμων δόσεων ανερχόταν σε 3 153,46 ευρώ. Αντικείμενο της αναγκαστικής εκτελέσεως ήταν το ενυπόθηκο ακίνητο, δηλαδή η κατοικία του Μ. Aziz και της οικογένειάς του.

23. Η ένδικη διαδικασία αναγκαστικής εκτελέσεως κινήθηκε ενώπιον του Juzgado de Primera Instancia nº 5 του Martorell. Το δικαστήριο αυτό διέταξε τον Μ. Aziz να εξοφλήσει την οφειλή, αλλά εκείνος δεν συμμορφώθηκε.

24. Το αιτούν δικαστήριο επισημαίνει ότι κατά το ισπανικό αστικό δικονομικό δίκαιο οι λόγοι ανακοπής που μπορούν να προβληθούν στο πλαίσιο αυτής της διαδικασίας εκτελέσεως είναι περιορισμένοι. Συγκεκριμένα, αυτοί μπορούν να αφορούν μόνον την απόσβεση της εγγυήσεως ή της ασφαλιζόμενης απαιτήσεως, πλάνη κατά τον υπολογισμό του ποσού της οφειλής (όταν η οφειλή συνίσταται στο πιστωτικό υπόλοιπο του συνόλου των λογαριασμών μεταξύ επισπεύδοντος και καθού) και την ύπαρξη άλλης υποθήκης –μη ακυρωθείσας– που είχε συσταθεί σε προγενέστερο στάδιο. Κανένας από τους λόγους αυτούς δεν συντρέχει εν προκειμένω.

25. Κατά το άρθρο 698, παράγραφος 1, του LEC, οποιαδήποτε αντίρρηση εκ μέρους του οφειλέτη στηριζόμενη σε άλλους λόγους (όπως οι λόγοι που αφορούν το κύρος των ρητρών του σχετικού με την οφειλή δανείου) αποτελεί αντικείμενο χωριστής τακτικής ένδικης διαδικασίας, η οποία δεν αναστέλλει τη διαδικασία εκτελέσεως. Κατά το άρθρο 698, παράγραφος 2, του LEC, το αρμόδιο για τη διεξαγωγή της τακτικής ένδικης διαδικασίας δικαστήριο μπορεί να εξασφαλίσει την εκτέλεση της αποφάσεώς του μόνο διά της παρακρατήσεως του συνόλου ή τμήματος του πλειστηριάσματος που πρέπει να αποδοθεί στον πιστωτή.

26. Ο Μ. Aziz δεν παρέστη στη διαδικασία εκτελέσεως ούτε άσκησε ανακοπή κατά της εκτελέσεως. Επίσης, ο Μ. Aziz δεν επωφελήθηκε της δυνατότητας «αποδεσμεύσεως του ακινήτου» και αποφυγής του πλειστηριασμού, δυνάμει του άρθρου 693, παράγραφος 3, του LEC, καταβάλλοντας τις μη εξοφληθείσες συμβατικές δόσεις κατά τον χρόνο της εκτελέσεως, περιλαμβανομένων των σχετικών με τις δόσεις αυτές τόκων, εξόδων και άλλων δαπανών.

27. Κατά συνέπεια, στις 15 Δεκεμβρίου 2009 εκδόθηκε εντολή κατασχέσεως του ενυπόθηκου ακινήτου.

28. Στις 20 Ιουλίου 2010 διενεργήθηκε πλειστηριασμός κατά τον οποίο δεν υπήρξαν πλειοδότες. Ως εκ τούτου, το ταμειυτήριο ζήτησε την κατακύρωση του πλειστηριασθέντος ακινήτου στο 50 % της εκτιμηθείσας αξίας του (97 200,00 ευρώ), όπως προβλέπει το ισπανικό δίκαιο περί εκτελέσεως, και το αίτημά της έγινε δεκτό. Επομένως, ο Μ. Aziz απώλεσε την κυριότητα της κατοικίας του και εξακολουθεί να οφείλει στο ταμειυτήριο 40 000 ευρώ από το ποσό του δανείου, πλέον τόκων και εξόδων. Στις 20 Ιανουαρίου 2011 η συσταθείσα από το Juzgado de Primera Instancia nº 5 του Martorell αρμόδια δικαστική επιτροπή μετέβη στο πλειστηριασθέν και κατακυρωθέν ακίνητο προκειμένου να μεταβιβάσει την κυριότητά του στο ταμειυτήριο. Ο Μ. Aziz εξωθήθηκε από το ακίνητο.

29. Στην κύρια δίκη ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου, του Juzgado de lo Mercantil nº 3 της Βαρκελώνης, ο Μ. Aziz ως ενάγων ζητεί να αναγνωρισθεί ο καταχρηστικός χαρακτήρας και η ακυρότητα της δέκατης πέμπτης συμβατικής ρήτρας και ως εκ τούτου, όπως επισημαίνει το δικαστήριο, να ακυρωθεί η διεξαχθείσα διαδικασία εκτελέσεως. Το αιτούν δικαστήριο ανέστειλε την ενώπιον του διαδικασία έως την έκδοση αποφάσεως επί των προδικαστικών ερωτημάτων.

30. Το Juzgado de lo Mercantil υποβάλλει στο Δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:

- 1) Αποτελεί το σύστημα εκτελέσεως δικαστικών αποφάσεων που συνιστούν εκτελεστούς τίτλους επί βαρυνόμενων με υποθήκη ή με ενέχυρο πραγμάτων που προβλέπεται στα άρθρα 695 επ. του LEC [ισπανικού κώδικα πολιτικής δικονομίας], με τους περιορισμούς που προβλέπει ως προς τους λόγους ανακοπής που μπορούν να προβληθούν βάσει του ισπανικού δικονομικού δικαίου, σαφή περιορισμό της προστασίας του καταναλωτή, στο μέτρο που εισάγει, τυπικώς και ουσιαστικώς, σαφή εμπόδια στην εκ μέρους του καταναλωτή άσκηση ενδίκων μέσων ή βοηθημάτων προς εξασφάλιση της αποτελεσματικής προστασίας των δικαιωμάτων του;
- 2) Ζητείται από το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης να αποσαφηνίσει την έννοια της δυσαναλογίας όσον αφορά τα ακόλουθα έννομα αποτελέσματα:
  - α) τη δυνατότητα πρόωρης λύσεως των συμβάσεων ιδιαιτέρως μακράς διάρκειας –εν προκειμένω 33 ετών– για παραβάσεις τελεσθείσες σε πολύ περιορισμένο και συγκεκριμένο χρονικό διάστημα·
  - β) τον καθορισμό τόκων υπερημερίας –εν προκειμένω σε ποσοστό άνω του 18%– οι οποίοι δεν συνάδουν με τα κριτήρια καθορισμού τόκων υπερημερίας σε άλλες αφορώσες καταναλωτές συμβάσεις (συμβάσεις περί χορηγήσεως πιστώσεως στον καταναλωτή) και οι οποίοι, μολονότι σε άλλες περιπτώσεις συμβάσεων αφορωσών καταναλωτές θα μπορούσαν να θεωρηθούν καταχρηστικοί, εντούτοις, στις σχετικές με ακίνητα συμβάσεις, δεν υπόκεινται σε σαφείς εκ του νόμου περιορισμούς, ακόμη και όταν εφαρμόζονται τόσο στις ληξιπρόθεσμες οφειλές όσο και στο σύνολο των οφειλών που κατέστησαν ληξιπρόθεσμες λόγω πρόωρης λύσεως της συμβάσεως·
  - γ) τον μονομερή εκ μέρους του δανειστή καθορισμό μηχανισμών εκτιμήσεως και καθορισμού των κυμαινόμενων επιτοκίων –τόσο για νόμιμους τόκους όσο και για τόκους υπερημερίας– που συνδέονται με τη δυνατότητα κατασχέσεως ακινήτου και δεν παρέχουν στον καθού η εκτέλεση οφειλέτη τη δυνατότητα να προσβάλει τον υπολογισμό του ποσού της οφειλής στο

πλαίσιο της διαδικασίας εκτελέσεως αυτής καθαυτήν, αλλά απαιτούν την εκ μέρους του άσκηση αναγνωριστικής αγωγής η οποία, αν καταλήξει στην έκδοση οριστικής αποφάσεως, η εκτέλεση θα έχει ήδη περατωθεί και ο οφειλέτης θα έχει εν πάση περιπτώσει απολέσει το ακίνητο επί του οποίου έχει συσταθεί υποθήκη ή εγγύηση, στοιχείο ιδιαιτέρως σημαντικό οσάκις το δάνειο ζητείται για την αγορά κατοικίας και η εκτέλεση συνεπάγεται έξωση του οφειλέτη από το ακίνητο.

31. Στο πλαίσιο της ενώπιον του Δικαστηρίου διαδικασίας ο M. Aziz, η Catalunyaicaixa, η Ισπανική Κυβέρνηση και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή κατέθεσαν γραπτές παρατηρήσεις τις οποίες ανέπτυξαν και προφορικά.

IV – Νομική εκτίμηση

A – Πρώτο προδικαστικό ερώτημα

1. Παραδεκτό

32. Με το πρώτο ερώτημά του, το αιτούν δικαστήριο ζητεί να διευκρινισθεί αν σύστημα εκτελέσεως υποθήκης το οποίο προβλέπεται κατά το εθνικό δικονομικό δίκαιο και δεν παρέχει καμία δυνατότητα επικλήσεως του καταχρηστικού χαρακτήρα ρήτρας της συμβάσεως δανείου στην οποία στηρίζεται η υποθήκη ως λόγου ανακοπής της εκτελέσεως, περιορίζει την προστασία του καταναλωτή και ως εκ τούτου αντιβαίνει στην οδηγία 93/13.

33. Το εναγόμενο ταμειυτήριο στην κύρια δίκη αμφισβητεί το παραδεκτό αυτού του ερωτήματος. Υποστηρίζει ότι είναι υποθετικής φύσεως και δεν έχει καμία σχέση με την υπόθεση της κύριας δίκης η οποία εκδικάζεται ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου. Συγκεκριμένα, το αντικείμενο της κύριας δίκης αφορά μόνο το ζήτημα αν η δέκατη πέμπτη συμβατική ρήτρα είναι ισχυρή. Η Ισπανική Κυβέρνηση θεωρεί επίσης απαράδεκτο αυτό το ερώτημα. Το ζήτημα του περιορισμού των λόγων ανακοπής στη διαδικασία εκτελέσεως μπορεί, εν πάση περιπτώσει, να είναι κρίσιμο για τον δικαστή στην εν λόγω διαδικασία. Στην προκειμένη περίπτωση όμως η διαδικασία εκτελέσεως έχει ήδη περατωθεί. Επομένως, το πρώτο προδικαστικό ερώτημα δεν είναι σχετικό με τη διαδικασία ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου, στο πλαίσιο της οποίας πρέπει να κριθεί χωριστά και ανεξάρτητα από τη διεξαχθείσα διαδικασία εκτελέσεως η ισχύς συμβατικής ρήτρας.

34. Ομοίως, η Επιτροπή θεωρεί ότι το ερώτημα σχετικά με τις δυνατότητες ελέγχου εκ μέρους του δικαστή στη διαδικασία εκτελέσεως είναι υποθετικής φύσεως και ως εκ τούτου, απαράδεκτο. Προτείνει αναδιατύπωση του προδικαστικού ερωτήματος. Κατά την Επιτροπή, λοιπόν, πρέπει να διευκρινισθούν οι αναγκαίες αρμοδιότητες του δικαστή της *αναγνωριστικής διαδικασίας* δεδομένου του περιορισμού των λόγων ανακοπής στη διαδικασία εκτελέσεως.

35. Πρέπει να γίνει δεκτή η άποψη των μετεχόντων στη διαδικασία ότι το συγκεκριμένο ερώτημα είναι υποθετικής φύσεως, καθόσον πράγματι δεν υποβάλλεται από τον δικαστή της διαδικασίας εκτελέσεως. Μόνο για τον δικαστή ο οποίος επιλαμβάνεται της διαδικασίας εκτελέσεως τίθεται κατά τρόπο άμεσο το ζήτημα σχετικά με τους λόγους ανακοπής και την επιρροή που ασκεί η οδηγία 93/13 στις δυνατότητες ένδικης προστασίας στο πλαίσιο της διαδικασίας εκτελέσεως.

36. Συνεπώς, όπως ορθώς προτείνει η Επιτροπή, το ερώτημα του αιτούντος δικαστηρίου οφείλει να εκληφθεί, υπό ευρύτερη έννοια, ότι αφορά τις δυνατότητες που πρέπει να παρέχονται στον καταναλωτή, προκειμένου να λάβει μέτρα ένδικης προστασίας κατά της εκτελέσεως τουλάχιστον στο πλαίσιο της αναγνωριστικής διαδικασίας ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου. Εκ πρώτης όψεως, το ερώτημα αυτό θα μπορούσε να θεωρηθεί, επίσης, υποθετικής φύσεως, καθόσον η εκτέλεση έχει ήδη περατωθεί. Εντούτοις, το ερώτημα εξακολουθεί να είναι κρίσιμο.

37. Συγκεκριμένα, από την αίτηση εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως του αιτούντος δικαστηρίου προκύπτει ότι η διαφορά της κύριας δίκης αφορά και ενδεχόμενες συμπληρωματικές παροχές μετά την ήδη περατωθείσα αναγκαστική εκτέλεση βάσει της υποθήκης. Επομένως, το ζήτημα της ένδικης προστασίας κατά της εκτελέσεως είναι σημαντικό για την απόφαση του αιτούντος δικαστηρίου, το οποίο ενδέχεται να δεσμεύεται από την αρχή της αποτελεσματικότητας να αντισταθμίσει αναδρομικώς, διά της αποφάσεώς του, τυχόν ελαττώματα της μέχρι τούδε διαδικασίας.

38. Ακολούθως, λοιπόν, πρέπει να εξετασθούν οι απαιτήσεις που θέτει η οδηγία 93/13 όσον αφορά τις δυνατότητες του καταναλωτή να προβάλει τον καταχρηστικό χαρακτήρα ρητρών σε περίπτωση αναγκαστικής εκτελέσεως.

2. Εκτίμηση

39. Ως προς την απάντηση στο πρώτο προδικαστικό ερώτημα, πρέπει κατ' αρχάς να επισημανθεί ότι το σύστημα προστασίας που εγκαθιδρύει η οδηγία 93/13 στηρίζεται στην ιδέα ότι ο καταναλωτής βρίσκεται σε ασθενέστερη θέση σε σχέση προς τον επαγγελματία, όσον αφορά τόσο τη δυνατότητα διαπραγματεύσεως όσο και το επίπεδο της πληροφόρησεως. Η θέση αυτή τον υποχρεώνει να προσχωρήσει στους όρους που έχει εκ των προτέρων καταρτίσει ο επαγγελματίας, χωρίς να μπορεί να ασκήσει επιρροή επί του περιεχομένου τους⁵.

40. Λόγω αυτής της ασθενέστερης θέσεως, το άρθρο 6, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13 υποχρεώνει τα κράτη μέλη να προβλέπουν ότι οι καταχρηστικές ρήτρες δεν δεσμεύουν τους καταναλωτές. Όπως προκύπτει από τη νομολογία, πρόκειται για επιτακτικής φύσεως διάταξη, η οποία έχει ως σκοπό να αναγάγει την τυπική ισορροπία που εγκαθιδρύει η σύμβαση μεταξύ των δικαιωμάτων και των υποχρεώσεων των συμβαλλομένων σε πραγματική ισορροπία ικανή να αποκαταστήσει τη μεταξύ τους ισότητα⁶.

41. Προς εξασφάλιση της προστασίας που επιδιώκει η οδηγία 93/13, το Δικαστήριο έχει επισημάνει επανειλημμένως ότι η υφιστάμενη κατάσταση ανισότητας μεταξύ του καταναλωτή και του επαγγελματία μπορεί να αντισταθμιστεί μόνο με θετική παρέμβαση, μη εξαρτώμενη από τους συμβαλλομένους στη σύμβαση⁷.

42. Με γνώμονα αυτές τις αρχές, το Δικαστήριο έχει δεχθεί ότι ο εθνικός δικαστής οφείλει να εξετάζει αυτεπαγγέλτως τον καταχρηστικό χαρακτήρα συμβατικής ρήτρας η οποία εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής της οδηγίας 93/13 και, κατ' αυτόν τον τρόπο, να αίρει την υφιστάμενη μεταξύ του καταναλωτή και του επαγγελματία ανισότητα⁸.

43. Η προκειμένη υπόθεση αφορά τις δυνατότητες που πρέπει να διαθέτει ο καταναλωτής, ώστε να αντιτάξει στην εκτέλεση τον καταχρηστικό χαρακτήρα ρήτρας της συμβάσεως δανείου την οποία εξασφαλίζει η σχετική υποθήκη.

44. Δεδομένου ότι τα εθνικά μέτρα περί αναγκαστικής εκτελέσεως δεν έχουν εναρμονισθεί στο πλαίσιο του δικαίου της Ένωσης, ο καθορισμός των δικονομικών λεπτομερειών εμπίπτει στην εσωτερική έννομη τάξη των κρατών μελών δυνάμει της αρχής της δικονομικής αυτονομίας των τελευταίων. Ωστόσο, αυτή η ελευθερία διαμορφώσεως του δικονομικού πλαισίου που διαθέτουν τα κράτη μέλη

5 — Αποφάσεις της 27ης Ιουνίου 2000, C-240/98 έως C-244/98, Océano Grupo Editorial και Salvat Editores (Συλλογή 2000, σ. I-4941, σκέψη 25), της 26ης Οκτωβρίου 2006, C-168/05, Mostaza Claro (Συλλογή 2006, σ. I-10421, σκέψη 25), της 6ης Οκτωβρίου 2009, C-40/08, Asturcom Telecomunicaciones (Συλλογή 2009, σ. I-9579, σκέψη 29), και της 14ης Ιουνίου 2012, C-618/10, Banco Español de Crédito (σκέψη 39).

6 — Αποφάσεις Mostaza Claro (προπαρατεθείσα στην υποσημείωση 5, σκέψη 36), Asturcom (προπαρατεθείσα στην υποσημείωση 5, σκέψη 30), καθώς και αποφάσεις της 9ης Νοεμβρίου 2010, C-137/08, VB Pénzügyi Lízing (Συλλογή 2010, σ. I-10847, σκέψη 47), και της 15ης Μαρτίου 2012, C-453/10, Pereničová και Perenič (σκέψη 28).

7 — Απόφαση Banco Español de Crédito (προπαρατεθείσα στην υποσημείωση 5, σκέψη 41 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

8 — Απόφαση Banco Español de Crédito (προπαρατεθείσα στην υποσημείωση 5, σκέψη 42).

περιορίζεται από τις αρχές της ισοδυναμίας και της αποτελεσματικότητας⁹. Μια ρύθμιση δεν μπορεί να είναι δυσμενέστερη από εκείνη που διέπει παρόμοιες καταστάσεις υπαγόμενες στο εσωτερικό δίκαιο και δεν μπορεί να καθιστά πρακτικά αδύνατη ή υπερβολικά δυσχερή την άσκηση δικαιωμάτων που αναγνωρίζονται στους καταναλωτές από το δίκαιο της Ένωσης¹⁰.

45. Σύμφωνα με την αρχή της ισοδυναμίας, οι διαδικαστικές λεπτομέρειες των αγωγών, οι οποίες σκοπούν στην προστασία των δικαιωμάτων που παρέχει το δίκαιο της Ένωσης στα άτομα, δεν πρέπει να είναι λιγότερο ευνοϊκές από εκείνες που διέπουν αντίστοιχες αγωγές του εθνικού δικαίου¹¹. Στην προκειμένη περίπτωση δεν τίθεται κανένα σχετικό ζήτημα. Συγκεκριμένα, το άρθρο 698 του LEC δεν αποκλείει μόνον την προβολή του καταχρηστικού χαρακτήρα ρητρών ως λόγου ανακοπής κατά τη διαδικασία εκτέλεσης, αλλά εν γένει όλους τους λόγους ανακοπής που θα μπορούσαν να αφορούν την ακυρότητα του τίτλου.

46. Ακολούθως, πρέπει να εξετασθεί η τήρηση της αρχής της αποτελεσματικότητας. Από την αρχή αυτή προκύπτει ότι η διαμόρφωση του εθνικού δικονομικού δικαίου δεν πρέπει να παρεμποδίζει την επίκληση των δικαιωμάτων που απονέμει η οδηγία 93/13 στον καταναλωτή. Κατά πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, κάθε περίπτωση στο πλαίσιο της οποίας τίθεται το ζήτημα αν εθνικός δικονομικός κανόνας καθιστά αδύνατη ή υπερβολικά δυσχερή την εφαρμογή του δικαίου της Ένωσης πρέπει να αναλύεται λαμβανομένης υπόψη της θέσεως της διατάξεως αυτής στο σύνολο της διαδικασίας, την εξέλιξη και τις ιδιαιτερότητες της διαδικασίας ενώπιον των διαφόρων εθνικών αρχών¹².

47. Από την περιγραφή εκ μέρους του αιτούντος δικαστηρίου προκύπτει ότι στο πλαίσιο της ισπανικής απλοποιημένης διαδικασίας εκτέλεσης υποθήκης παρέχονται μόνον περιορισμένες δυνατότητες προστασίας στον οφειλέτη, ούτως ώστε να εξασφαλισθεί η έγκαιρη και αποτελεσματική εκτέλεση της υποθήκης. Πλην ολίγων εξαιρέσεων, οι οποίες δεν συντρέχουν στην προκειμένη περίπτωση κατά το αιτούν δικαστήριο, ο οφειλέτης υποχρεούται να δεχθεί την εκτέλεση της υποθήκης ανεξαρτήτως των ενδεχόμενων καταχρηστικών ρητρών. Μόνο στο πλαίσιο χωριστής αναγνωριστικής διαδικασίας με αντικείμενο το κύρος του τίτλου μπορεί ο οφειλέτης να προβάλει τις αντιρρήσεις του σε σχέση με την απαίτηση επί της οποίας βασιζείται η εκτέλεση και να επικαλεσθεί τον καταχρηστικό χαρακτήρα των ρητρών που εφαρμόστηκαν.

48. Κατ' αυτόν τον τρόπο όμως ο οφειλέτης μπορεί να παρέμβει μόνο στη διανομή του πλειστηριάσματος ή να εγείρει αξιώσεις αποζημιώσεως λόγω της εκτέλεσης. Σε αυτήν τη χωριστή αναγνωριστική διαδικασία το δικαστήριο δύναται επίσης να διατάξει την παρακράτηση του πλειστηριάσματος, ώστε να εξασφαλίσει τη δυνατότητα καταβολής της χρηματικής απαιτήσεως του οφειλέτη έναντι του επισπεύδοντος.

49. Εντούτοις, όπως επισημαίνεται στην αίτηση εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως, τόσο στο πλαίσιο καθεαυτής της απλοποιημένης διαδικασίας εκτέλεσης όσο και στη χωριστή αναγνωριστική διαδικασία, το επιληφθέν δικαστήριο δεν δύναται να διατάξει την προσωρινή αναστολή της αναγκαστικής εκτέλεσης, δηλαδή του πλειστηριασμού του ακινήτου.

50. Επομένως, ακόμη και αν ο καταχρηστικός χαρακτήρας ρήτρας της συμβάσεως δανείου που στηρίζει την υποθήκη απέκλειε την εκτέλεση επί του ακινήτου, ο καταναλωτής δεν θα είχε τη δυνατότητα, κατά το ισπανικό δίκαιο, να ανακόψει τον πλειστηριασμό και την επακόλουθη απώλεια της ιδιοκτησίας του. Ο καταναλωτής περιορίζεται στην ένδικη προστασία η οποία παρέχεται σε μεταγενέστερο στάδιο υπό μορφή αποζημιώσεως και πρέπει –όπως και στην προκειμένη περίπτωση της κύριας δίκης– να δεχθεί κατ' ανάγκη την απώλεια της κατοικίας του.

9 — Βλ. απόφαση Banco Español de Crédito (προπαρατεθείσα στην υποσημείωση 5, σκέψη 46).

10 — Απόφαση Banco Español de Crédito (προπαρατεθείσα στην υποσημείωση 5, σκέψη 46 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

11 — Απόφαση της 18ης Μαρτίου 2010, C-317/08 έως C-320/08, Alassini κ.λπ. (Συλλογή 2010, σ. I-2213, σκέψη 48).

12 — Αποφάσεις Asturcom Telecomunicaciones (προπαρατεθείσα στην υποσημείωση 5, σκέψη 39) και Banco Español de Crédito (προπαρατεθείσα στην υποσημείωση 5, σκέψη 49).

51. Αυτού του είδους η διαδικασία θίγει την αποτελεσματικότητα της προστασίας την οποία επιδιώκει η οδηγία 93/13.

52. Ιδίως όταν το ενυπόθηκο ακίνητο είναι η κατοικία του οφειλέτη, η απλή αξίωση αποζημίωσης δεν μπορεί να θεωρηθεί ευχερώς κατάλληλη για να εξασφαλίσει κατά τρόπο αποτελεσματικό τα δικαιώματα που απονέμει στον καταναλωτή η οδηγία 93/13. Δεν υφίσταται αποτελεσματική προστασία από τις καταχρηστικές συμβατικές ρήτρες όταν ο καταναλωτής οφείλει αρχικώς να δεχθεί, απροστάτευτος ως προς τις ρήτρες αυτές, την εκτέλεση της υποθήκης και τον πλειστηριασμό της κατοικίας του, καθώς και τη σχετική απώλεια ιδιοκτησίας και την έξωση, ενώ δύναται να προβάλει αξιώσεις αποζημίωσης μόνο στο πλαίσιο μεταγενέστερης ένδικης προστασίας.

53. Αντιθέτως, η οδηγία 93/13 επιτάσσει ότι ο καταναλωτής πρέπει να έχει τη δυνατότητα ασκήσεως αποτελεσματικού ενδίκου μέσου για τον έλεγχο του καταχρηστικού χαρακτήρα των ρητρών της συμβάσεως δανείου και κατ' αυτόν τον τρόπο καθίσταται δυνατή η ανακοπή της αναγκαστικής εκτελέσεως.

54. Προς την ίδια κατεύθυνση κινείται και η προσφάτως εκδοθείσα απόφαση επί της υποθέσεως Banco Español de Crédito. Στην απόφαση αυτή, η οποία αφορά ένδικη διαδικασία εκδόσεως διαταγής πληρωμής, το Δικαστήριο έκρινε ότι η τήρηση της αρχής της αποτελεσματικότητας σε σχέση με την οδηγία 93/13 επιβάλλει σε εθνικό δικαστήριο να εξετάζει αυτεπαγγέλτως τον καταχρηστικό χαρακτήρα συμβατικών ρητρών, εφόσον διαθέτει όλα τα προς τούτο αναγκαία νομικά και πραγματικά στοιχεία, πριν από την έκδοση διαταγής πληρωμής, κατά της οποίας θα μπορούσε εν συνεχεία να ασκηθεί και ανακοπή εκ μέρους του καταναλωτή¹³. Πράγματι, ο κίνδυνος να μην ασκήσουν οι ενδιαφερόμενοι καταναλωτές την απαιτούμενη ανακοπή δεν είναι αμελητέος¹⁴.

55. Συναφώς όμως τίθεται το ζήτημα αν από την ανωτέρω απόφαση μπορεί να συναχθεί και το συμπέρασμα ότι ο καταναλωτής πρέπει να έχει τη δυνατότητα *άμεσης* επικλήσεως του καταχρηστικού χαρακτήρα ρήτρας κατά τη διαδικασία εκτελέσεως και όχι μόνο στο πλαίσιο χωριστής διαδικασίας. Αυτή η μεταφορά της νομολογίας Banco Español de Crédito θα μπορούσε να εγείρει αμφιβολίες, διότι, αντιθέτως προς τη διαδικασία εκδόσεως διαταγής πληρωμής, σε περιπτώσεις όπως η προκειμένη το συμβολαιογραφικό έγγραφο συνιστά ήδη εκτελεστό τίτλο και πρέπει να αναγνωρισθεί το συμφέρον του πιστωτή στην έγκαιρη αναγκαστική εκτέλεση. Ο νομοθέτης στηρίζεται στην τυπική διαμόρφωση της διαδικασίας εκτελέσεως και στον αποκλεισμό πολυάριθμων λόγων ανακοπής με σκοπό να καταστήσει δυνατή την έγκαιρη εκτέλεση για ληξιπρόθεσμες απαιτήσεις. Υπό αυτές τις συνθήκες, εκτιμώ ότι δεν επιβάλλεται να θεωρηθεί εξαρχής υπερβολικά δυσχερής η ένδικη προστασία του καταναλωτή, όταν αυτός πρέπει να κινήσει τη σχετική διαδικασία και να δημιουργήσει τις προϋποθέσεις, προκειμένου το επιληφθέν δικαστήριο να ελέγξει τις συμβατικές ρήτρες.

56. Εντούτοις, το ζήτημα αυτό δεν απαιτείται να διευκρινισθεί οριστικώς στην προκειμένη διαδικασία. Όπως επισήμανα ήδη κατά την εξέταση του παραδεκτού, δεν επιβάλλεται, εν προκειμένω, να δοθεί απάντηση στο αν πρέπει να αναγνωρίζεται ρητώς η δυνατότητα του καταναλωτή να επικαλείται τον καταχρηστικό χαρακτήρα ρήτρας της συμβάσεως δανείου στο *πλαίσιο της διαδικασίας εκτελέσεως*. Συνεπώς, κατά μείζονα λόγο, δεν χρήζει διευκρινίσεως ούτε το αν η απόφαση επί της υποθέσεως Banco Español de Crédito συνεπάγεται ότι ο δικαστής που επιλαμβάνεται της διαδικασίας εκτελέσεως οφείλει επίσης να ελέγχει αυτεπαγγέλτως την ισχύ κάθε συμβατικής ρήτρας, η οποία μπορεί να επηρεάσει την αναγκαστική εκτέλεση¹⁵. Τέλος, το πρώτο προδικαστικό ερώτημα αφορά ρητώς τις δυνατότητες ασκήσεως ανακοπής εκ μέρους του καταναλωτή, ενώ το αιτούν δικαστήριο δεν έχει υποβάλει ερώτημα σχετικά με τη δυνατότητα αυτεπάγγελτου ελέγχου.

13 — Απόφαση Banco Español de Crédito (προπαρατεθείσα στην υποσημείωση 5, σκέψη 53).

14 — Απόφαση Banco Español de Crédito (προπαρατεθείσα στην υποσημείωση 5, σκέψεις 54 και 55).

15 — Οποσδήποτε στις περιπτώσεις στις οποίες το δικαστήριο που επιλαμβάνεται της εκτελέσεως διαθέτει όλα τα προς τούτο αναγκαία νομικά και πραγματικά στοιχεία, βλ. απόφαση Banco Español de Crédito (προπαρατεθείσα στην υποσημείωση 5, σκέψη 53).

57. Επομένως, στην προκειμένη διαδικασία έχει καθοριστική σημασία, αποκλειστικώς, ότι η αρχή της αποτελεσματικότητας επιτάσσει, σε κάθε περίπτωση, ο δικαστής που επιλαμβάνεται της αναγνωριστικής διαδικασίας να διαθέτει τη δυνατότητα να διακόψει (προσωρινώς) τη διαδικασία εκτελέσεως, προκειμένου να αναστείλει την αναγκαστική εκτέλεση έως ότου εξετασθεί ο καταχρηστικός χαρακτήρας συμβατικής ρήτρας και κατ' αυτόν τον τρόπο να αποτρέψει τη δημιουργία καταστάσεων εις βάρος του καταναλωτή οι οποίες οφείλονται στη διαδικασία εκτελέσεως και η επανόρθωσή τους είναι δυσχερής ή αδύνατη.

3. Ενδιάμεσο συμπέρασμα

58. Κατά συνέπεια, στο πρώτο προδικαστικό ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι σύστημα εκτελέσεως συμβολαιογραφικών τίτλων επί βαρυνόμενων με υποθήκη ή με ενέχυρο πραγμάτων, στο πλαίσιο του οποίου οι δυνατότητες ασκήσεως ανακοπής κατά της εκτελέσεως είναι περιορισμένες, δεν συνάδει με το άρθρο 3, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13, όταν τόσο στο πλαίσιο καθαυτής της διαδικασίας εκτελέσεως όσο και σε χωριστή ένδικη διαδικασία για την επιβολή των δικαιωμάτων που αναγνωρίζονται στην οδηγία 93/13 ο καταναλωτής δεν μπορεί να τύχει αποτελεσματικής ένδικης προστασίας, παραδείγματος χάρη, διά προσωρινής αναστολής της αναγκαστικής εκτελέσεως δυνάμει δικαστικής διατάξεως.

B – Δεύτερο προδικαστικό ερώτημα

59. Στο λεκτικό του δεύτερου προδικαστικού ερωτήματος χρησιμοποιείται η έννοια της «δυσαναλογίας» η οποία συνδέεται με την ορολογία του σημείου 1, στοιχείο ε', του παραρτήματος της οδηγίας. Εντούτοις, η αίτηση εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως πρέπει να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι με το δεύτερο προδικαστικό ερώτημα επιδιώκεται η ερμηνεία της γενικής έννοιας της «ανισορροπίας» μεταξύ των δικαιωμάτων και των υποχρεώσεων που απορρέουν από τη σύμβαση, όπως προβλέπει το άρθρο 3, παράγραφος 1, της οδηγίας, καθόσον το σημείο 1, στοιχείο ε', του παραρτήματος της οδηγίας αφορά μόνον τη «δυσαναλογία» στην ειδική περίπτωση των ποσών αποζημιώσεως.

60. Με το δεύτερο προδικαστικό ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ζητεί κατ' ουσία να αποσαφηνισθεί η έννοια της ανισορροπίας στο άρθρο 3, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13. Κατά το άρθρο αυτό, ρήτρα συμβάσεως που δεν απετέλεσε αντικείμενο ατομικής διαπραγμάτευσης θεωρείται καταχρηστική όταν, παρά την απαίτηση καλής πίστης, δημιουργεί εις βάρος του καταναλωτή σημαντική ανισορροπία ανάμεσα στα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των μερών, τα απορρέοντα από τη σύμβαση.

61. Συναφώς, το αιτούν δικαστήριο παραθέτει τρεις συγκεκριμένες ρήτρες οι οποίες συνιστούν τμήματα της επίδικης στην κύρια δίκη συμβάσεως. Κατά το αιτούν δικαστήριο, οι εν λόγω ρήτρες είχαν επιβληθεί μονομερώς στον καταναλωτή και ως εκ τούτου εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής της οδηγίας.

1. Παραδεκτό

62. Ωστόσο, το ταμειυτήριο και η Ισπανική Κυβέρνηση υποστηρίζουν ότι μόνο μία από τις ρήτρες που παραθέτει το αιτούν δικαστήριο συνιστά αντικείμενο της κύριας δίκης. Η απάντηση όμως σχετικά με τις λοιπές ρήτρες δεν μπορεί να θεωρηθεί ασήμαντη για την κρίση της διαφοράς της κύριας δίκης. Δεν αποκλείεται, δηλαδή, η συνολική προσέγγιση των μεμονωμένων συμβατικών όρων και η νομική τους αξιολόγηση να ασκεί επιρροή και στην ερμηνεία της επίδικης στην κύρια δίκη ρήτρας.

63. Επιπλέον, έχει επισημανθεί ήδη στο πλαίσιο της εξετάσεως του παραδεκτού του πρώτου προδικαστικού ερωτήματος ότι, κατά το αιτούν δικαστήριο, το επίδικο αντικείμενο της κύριας δίκης καλύπτει και την ενδεχόμενη αναποτελεσματικότητα της διαδικασίας εκτελέσεως. Η νομική εκτίμηση των ρητρών που περιγράφονται στο δεύτερο προδικαστικό ερώτημα, οι οποίες άλλωστε πρέπει να εξετασθούν αυτεπαγγέλτως από το αιτούν δικαστήριο, θα μπορούσε να επηρεάσει, λοιπόν, τα αποτελέσματα της διαδικασίας εκτελέσεως. Συνεπώς, το δεύτερο προδικαστικό ερώτημα είναι παραδεκτό στο σύνολό του.

2. Εκτίμηση

α) Γενικά

64. Το Δικαστήριο έχει επισημάνει επανειλημμένως, όσον αφορά τις έννοιες της καλής πίστωσης και της σημαντικής ανισορροπίας μεταξύ δικαιωμάτων και υποχρεώσεων των μερών, ότι το άρθρο 3 της οδηγίας 93/13 καθορίζει αορίστως μόνον τα στοιχεία που προσδίδουν καταχρηστικό χαρακτήρα σε μια ρήτρα¹⁶.

65. Ο ενδεχόμενος καταχρηστικός χαρακτήρας ορισμένης συμβατικής ρήτρας πρέπει να κρίνεται κατόπιν εξατομικευμένης εκτιμήσεως των περιστάσεων της συγκεκριμένης περιπτώσεως¹⁷. Κατά το άρθρο 4, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13, στο πλαίσιο αυτής της εκτιμήσεως λαμβάνονται υπόψη η φύση των αγαθών ή των υπηρεσιών που αφορά η σύμβαση και όλες οι κατά τον χρόνο συνάψεως της συμβάσεως περιστάσεις που ανάγονται στη σύναψη, καθώς και όλες οι υπόλοιπες ρήτρες της συμβάσεως ή άλλης συμβάσεως από την οποία αυτή εξαρτάται.

66. Από τη νομολογία του Δικαστηρίου συνάγεται ότι απόκειται στο εθνικό δικαστήριο να καθορίσει αν μια συμβατική ρήτρα συγκεντρώνει τα απαιτούμενα κριτήρια προκειμένου να χαρακτηριστεί καταχρηστική κατά την έννοια του άρθρου 3 της οδηγίας 93/13. Μόνον ο εθνικός δικαστής δύναται να εκτιμήσει συνολικώς τις συνέπειες που μπορεί να έχει η κάθε ρήτρα στο πλαίσιο της νομοθεσίας που διέπει τη σύμβαση, όπερ και συνεπάγεται την εξέταση του συστήματος της εθνικής νομοθεσίας¹⁸.

67. Η οριστική εκτίμηση σχετικά με τον καταχρηστικό χαρακτήρα των επίδικων ρητρών απόκειται στον εθνικό δικαστή και όχι στο Δικαστήριο¹⁹. Το καθήκον του Δικαστηρίου συνίσταται στην ερμηνεία των γενικών κριτηρίων βάσει των οποίων εκτιμάται ο καταχρηστικός χαρακτήρας των συμβατικών ρητρών που εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής των διατάξεων της οδηγίας²⁰.

β) Η ρήτρα περί πρόωρης λύσεως της συμβάσεως

68. Η πρώτη ρήτρα στην οποία αναφέρεται το δεύτερο προδικαστικό ερώτημα αφορά τη δυνατότητα πρόωρης λύσεως συμβάσεων ιδιαιτέρως μακράς διάρκειας για παραβάσεις τελεσθείσες σε πολύ περιορισμένο χρονικό διάστημα.

69. Στη συγκεκριμένη περίπτωση, η έκτη ρήτρα της συμβάσεως δανείου προβλέπει ότι το ταμιευτήριο ως πιστωτής μπορεί να απαιτήσει άνευ ετέρου την επιστροφή του συνολικού ποσού του δανείου ακόμη και αν ο οφειλέτης καθυστερήσει την καταβολή μόνο μίας εκ των 396 μηνιαίων δόσεων που οφείλει να καταβάλει συνολικώς σε χρονικό διάστημα 33 ετών.

16 — Απόφαση της 4ης Ιουνίου 2009, C-243/08, Pannon (Συλλογή 2009, σ. I-4713, σκέψη 37).

17 — Αποφάσεις VB Pénzügyi Lízing (προπαρατεθείσα στην υποσημείωση 6, σκέψη 44) και της 26ης Απριλίου 2012, C-472/10, Invitel (σκέψη 22).

18 — Απόφαση Invitel (προπαρατεθείσα στην υποσημείωση 17, σκέψη 30).

19 — Βλ. Pannon GSM (προπαρατεθείσα στην υποσημείωση 16, σκέψη 42), Mostaza Claro (προπαρατεθείσα στην υποσημείωση 6, σκέψη 22), και VB Pénzügyi Lízing (προπαρατεθείσα στην υποσημείωση 6, σκέψεις 43 και 44).

20 — Βλ. αποφάσεις της 3ης Ιουνίου 2010, C-484/08, Caja de Ahorros y Monte de Piedad de Madrid (Συλλογή 2010, σ. I-4785, σκέψη 33) και VB Pénzügyi Lízing (προπαρατεθείσα στην υποσημείωση 6, σκέψη 40).

70. Η Επιτροπή θεωρεί ότι η εν λόγω συμβατική ρήτρα είναι προφανώς ισχυρή, διότι η μη καταβολή ακόμη και μίας μόνο δόσεως συνιστά παραβίαση της ουσιώδους συμβατικής υποχρέωσης του δανειολήπτη και, ως εκ τούτου, δεν μπορεί να θεωρείται εύλογη η περαιτέρω δέσμευση του δανειστή από τη σύμβαση.

71. Το αν μια ρήτρα δημιουργεί εις βάρος του καταναλωτή σημαντική ανισορροπία μεταξύ των δικαιωμάτων και των υποχρεώσεων των συμβαλλομένων μερών, τα οποία απορρέουν από τη σύμβαση, δεν μπορεί να εκτιμηθεί παρά μόνο σε σύγκριση προς το νομικό καθεστώς το οποίο ισχύει κατά το εθνικό δίκαιο σε περίπτωση που οι ίδιοι οι συμβαλλόμενοι δεν έχουν προβλέψει καμία σχετική συμβατική ρύθμιση. Η συμβατική ρήτρα μπορεί να προκαλέσει ενδεχομένως καταχρηστική μετατόπιση των συμβατικών δικαιωμάτων και υποχρεώσεων εις βάρος του καταναλωτή, μόνον όταν καθιστά δυσχερέστερη τη θέση του καταναλωτή σε σύγκριση προς τις νομοθετικές ρυθμίσεις.

72. Ωστόσο, ακόμη και όταν συμβατική ρήτρα θέτει σε δυσχερέστερη θέση τον καταναλωτή εν συγκρίσει προς το καθεστώς που προβλέπεται εκ του νόμου, τούτο δεν συνεπάγεται κατ' ανάγκη τέτοια μεταβολή της συμβατικής ισορροπίας η οποία πρέπει να θεωρηθεί ως καταχρηστική κατά την έννοια του άρθρου 3 της οδηγίας 93/13.

73. Αντιθέτως, το άρθρο 3 της οδηγίας 93/13 ορίζει ρητώς ότι ρήτρα συμβάσεως θεωρείται καταχρηστική μόνον όταν παρά την απαίτηση καλής πίστης δημιουργεί εις βάρος του καταναλωτή σημαντική ανισορροπία μεταξύ των δικαιωμάτων και των υποχρεώσεων που απορρέουν από τη σύμβαση. Κατ' αυτόν τον τρόπο διασφαλίζεται η αρχή της ελευθερίας των συμβάσεων και αναγνωρίζεται ότι οι συμβαλλόμενοι έχουν συχνά δικαιολογημένο συμφέρον να διαμορφώνουν τις συμβατικές σχέσεις παρεκκλίνοντας από το καθεστώς που προβλέπει ο νόμος.

74. Το αν δημιουργείται εις βάρος του καταναλωτή σημαντική ανισορροπία λόγω της παρεκκλίσεως των συμβατικών δικαιωμάτων και υποχρεώσεων από το καθεστώς που προβλέπει ο νόμος μπορεί να διαπιστωθεί μόνον κατόπιν συνολικής εκτιμήσεως όλων των περιστάσεων που αφορούν τη σύμβαση, όπως ορίζει το άρθρο 4, παράγραφος 1, της οδηγίας. Σημαντική ανισορροπία υφίσταται ιδίως όταν τα δικαιώματα και οι υποχρεώσεις του καταναλωτή μεταβάλλονται σε τέτοιον βαθμό που ο συντάκτης των όρων της συμβάσεως δεν θα μπορούσε να θεωρήσει, στο πλαίσιο της καλής πίστης, ότι ο καταναλωτής θα δεχόταν ανάλογες ρυθμίσεις εάν η σύμβαση αποτελούσε αντικείμενο ατομικής διαπραγμάτευσης.

75. Συναφώς, έχει σημασία μεταξύ άλλων αν οι σχετικές συμβατικές ρήτρες είναι συνήθεις, δηλαδή αν χρησιμοποιούνται κατά κανόνα στις συναλλαγές για παρόμοιες συμβάσεις ή αν είναι πρωτόγνωρες, εάν υφίσταται αντικειμενικός λόγος για τη ρύθμιση που προβλέπει η ρήτρα και αν ο καταναλωτής, παρά τη μεταβολή της συμβατικής ισορροπίας προς όφελος του χρήστη της ρήτρας, δεν στερείται προστασίας όσον αφορά το ρυθμιστικό περιεχόμενο της εκάστοτε ρήτρας.

76. Επομένως, στη διαφορά της κύριας δίκης είναι, πρωτίστως, σημαντικός ο τρόπος κατά τον οποίο είναι διαμορφωμένες οι νομοθετικές ρυθμίσεις περί καταγγελίας συμβάσεως δανείου και ιδίως οι προϋποθέσεις υπό τις οποίες ο δανειστής δικαιούται να καταγγείλει τη σχετική σύμβαση και να ζητήσει την πρόωρη εξόφληση του συνολικού ποσού του δανείου σε περίπτωση που ο οφειλέτης καταστεί υπερήμερος ως προς την καταβολή μεμονωμένων δόσεων. Με αυτό το κριτήριο, λοιπόν, πρέπει να εκτιμηθεί η επίδικη ρήτρα.

77. Συναφώς, πρέπει να ληφθεί υπόψη, αφενός, ότι η υποχρέωση καταβολής των δόσεων αποτελεί την ουσιώδη συμβατική υποχρέωση του δανειολήπτη. Αφετέρου, κατά την απάντηση στο ερώτημα αν αρκεί η μη καταβολή μίας μόνο δόσης, ώστε να μην θεωρείται πλέον εύλογη η δέσμευση του ταμειυτηρίου ως πιστωτή από τη σύμβαση, πρέπει να συνεκτιμηθεί ότι στο ταμειυτήριο έχει χορηγηθεί εγγύηση διά της υποθήκης και η καθυστέρηση καταβολής μίας μόνο δόσης θα μπορούσε να οφείλεται

σε απλή παραδρομή χωρίς να συνεπάγεται κατ' ανάγκη οικονομική δυσχέρεια του δανειολήπτη. Επιπλέον, το ύψος του χορηγηθέντος δανείου, η διάρκειά του, καθώς και η σημασία του για τη ζωή του δανειολήπτη πρέπει να εξετασθούν σε σχέση προς το συμφέρον του ταμειυτηρίου ως πιστωτή να μπορεί να αποδεσμευθεί από τη σύμβαση δανείου λόγω μη καταβολής ακόμη και μίας μόνο δόσης.

78. Τέλος, το αιτούν δικαστήριο πρέπει να λάβει υπόψη και τις δυνατότητες τις οποίες παρέχει το εθνικό δίκαιο, και το εθνικό δικονομικό δίκαιο, στον καταναλωτή προκειμένου αυτός να ανατρέψει τα αποτελέσματα της πρόωρης λύσεως της συμβάσεως. Ιδιαίτερη σημασία έχει η δυνατότητα του δανειολήπτη, κατά το άρθρο 693, παράγραφος 3, του LEC, να εξοφλήσει τις ληξιπρόθεσμες δόσεις, ώστε να αρθούν τα αποτελέσματα της καταγγελίας/πρόωρης λύσεως της συμβάσεως. Τούτο πρέπει να συνεκτιμηθεί στο πλαίσιο της επιβαλλόμενης συνολικής εξετάσεως σχετικά με το αν η επίδικη ρήτρα συνεπάγεται δυσανάλογα δυσμενή μεταχείριση του καταναλωτή παρά την απαίτηση καλής πίστης.

79. Από τις ανωτέρω επισημάνσεις συνάγεται ότι, αντιθέτως προς την άποψη της Επιτροπής η οποία θεωρεί ισχυρή την επίδικη ρήτρα εξετάζοντάς την αυτοτελώς και ανεξάρτητα από συγκεκριμένα νομικά συστήματα και περιστάσεις, μόνον ο εθνικός δικαστής είναι σε θέση να διεξάγει τον απαιτούμενο έλεγχο του καταχρηστικού χαρακτήρα ρήτρας με κριτήριο το άρθρο 3 της οδηγίας 93/13.

80. Συνεπώς, ως ενδιάμεσο συμπέρασμα, πρέπει να κριθεί ότι στο εθνικό δικαστήριο απόκειται να εκτιμήσει, με βάση το άρθρο 3, παράγραφοι 1 και 3, της οδηγίας 93/13, τον καταχρηστικό χαρακτήρα ρήτρας η οποία περιλαμβάνεται στους γενικούς όρους συναλλαγών συμβάσεων που συνάπτονται με τους καταναλωτές. Όσον αφορά ρήτρα περί πρόωρης λύσεως συμβάσεως στεγαστικού δανείου εκ μέρους του πιστωτή, το δικαστήριο πρέπει να εξετάσει ιδιαίτερος τον βαθμό παρεκκλίσεως της ρήτρας από τη σχετική νομοθετική ρύθμιση, εάν υφίσταται αντικειμενικός λόγος για τη ρύθμιση που προβλέπει η ρήτρα και μήπως ο καταναλωτής, παρά τη μεταβολή της συμβατικής ισορροπίας προς όφελος του χρήστη της ρήτρας, δεν στερείται προστασίας όσον αφορά το ρυθμιστικό περιεχόμενο της εκάστοτε ρήτρας.

γ) Η ρήτρα περί τόκων υπερημερίας

81. Το δεύτερο προδικαστικό ερώτημα αφορά, επίσης, ρήτρα περί τόκων υπερημερίας. Στη συγκεκριμένη περίπτωση, στο σημείο 6 της επίδικης στην κύρια δίκη συμβάσεως υφίσταται ρύθμιση κατά την οποία αν ο δανειολήπτης καταστεί υπερήμερος, ακόμη και χωρίς οποιαδήποτε προηγούμενη ειδοποίηση ή όχληση, επιβάλλονται τόκοι υπερημερίας οι οποίοι υπολογίζονται με ετήσιο συντελεστή 18,75 . Αντιθέτως, το κανονικό επιτόκιο συνίσταται σε αρχικό ονομαστικό επιτόκιο 4,87 %.

82. Στο σημείο αυτό παραπέμπω κατ' αρχάς στις προπαρατεθείσες γενικές παρατηρήσεις²¹ όσον αφορά τη γενική προσέγγιση της νομικής εκτιμήσεως του ζητήματος αν τέτοιου είδους ρύθμιση περί τόκων υπερημερίας συνιστά μη ισχυρή συμβατική ρήτρα βάσει του άρθρου 3, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13.

83. Ο εθνικός δικαστής πρέπει πρωτίστως να συγκρίνει με το νόμιμο επιτόκιο, ώστε σε επόμενο στάδιο και αφού λάβει υπόψη όλες τις περιστάσεις της συγκεκριμένης περιπτώσεως να ελέγξει αν, στο πλαίσιο της καλής πίστωσης, η τυχόν παρέκκλιση δημιουργεί εις βάρος του καταναλωτή σημαντική ανισορροπία μεταξύ των δικαιωμάτων και των υποχρεώσεων των συμβαλλομένων που απορρέουν από τη σύμβαση²².

21 — Βλ. σημεία 64 έως 67 των προτάσεών μου.

22 — Στην υπόθεση Banco Español de Crédito ο Ισπανός δικαστής μείωσε αυτεπαγγέλτως το συμβατικό επιτόκιο ύψους 29% σε 19%, λαμβάνοντας υπόψη το νόμιμο επιτόκιο και το επιτόκιο υπερημερίας βάσει των οικείων δημοσιονομικών νόμων των ετών 1990 έως 2008.

84. Στο παράρτημα της οδηγίας το οποίο αναφέρεται στο άρθρο 3, παράγραφος 3, καταλέγονται ρητώς ως παράδειγμα καταχρηστικών ρητρών, στο στοιχείο 1ε, οι ρήτρες οι οποίες επιβάλλουν στον καταναλωτή που δεν εκτελεί τις υποχρεώσεις του δυσανάλογα υψηλή αποζημίωση. Ωστόσο, κατά το άρθρο 3, παράγραφος 3, ο κατάλογος που περιλαμβάνει το παράρτημα της οδηγίας δεν είναι εξαντλητικός, αλλά μόνον ενδεικτικός ως προς τις ρήτρες που μπορούν να κηρυχθούν καταχρηστικές. Συνεπώς, ο καταχρηστικός χαρακτήρας ρήτρας δεν προκύπτει άνευ ετέρου μόνον από το περιεχόμενο του παραρτήματος. Εντούτοις, η ένταξη ρήτρας στον εν λόγω κατάλογο αποτελεί βασικό στοιχείο στο οποίο το δικαστήριο μπορεί να στηρίξει την εκτίμηση του καταχρηστικού χαρακτήρα της ρήτρας αυτής²³.

85. Για την εξέταση της συγκεκριμένης περιπτώσεως μπορεί να έχει σημασία η εξακρίβωση των τόκων υπερημερίας που συμφωνούνται συνήθως σε συμβάσεις ενυπόθηκων δανείων. Εάν η ισπανική νομοθεσία προβλέπει περιορισμό του επιτόκιου υπερημερίας για τα λοιπά καταναλωτικά δάνεια, ώστε το επιτόκιο αυτό να μην υπερβαίνει περισσότερο από 2,5 φορές το νόμιμο επιτόκιο, όπως επισημαίνει η Επιτροπή, τούτο μπορεί να αποτελεί και ένδειξη ενδεχόμενης ανισορροπίας, όπως το γεγονός ότι οι δαπάνες αναχρηματοδότησης των τραπεζών και των ταμειευτηρίων σε περιπτώσεις ενυπόθηκων δανείων είναι κατά κανόνα σαφώς πιο μειωμένες σε σχέση με άλλα καταναλωτικά δάνεια λόγω της χορηγηθείσας εγγυήσεως.

86. Κατά την απαιτούμενη στάθμιση πρέπει να ληφθούν υπόψη και οι σκοποί που επιτρέπεται να εξυπηρετεί το επιτόκιο υπερημερίας κατά το εθνικό δίκαιο, δηλαδή πρέπει να εξετασθεί αν το σχετικό επιτόκιο συνιστά απλώς αντιστάθμισμα μιας κατά προσέγγιση ζημίας λόγω υπερημερίας ή αν πρέπει να παρακινεί τον αντισυμβαλλόμενο στην τήρηση της συμβάσεως. Οι σκοποί που επιτρέπεται να εξυπηρετεί ο τόκος υπερημερίας ενδέχεται να διαφέρουν σε κάθε κράτος μέλος. Το πνεύμα, όμως, και ο σκοπός της οδηγίας 93/13 δεν συνίστανται στην εξάλειψη των διαφορών μεταξύ εθνικών νομικών παραδόσεων.

87. Σε περίπτωση που ο τόκος υπερημερίας σκοπεί αποκλειστικώς να αντισταθμίσει κατά προσέγγιση τη ζημία λόγω υπερημερίας, το σχετικό επιτόκιο μπορεί να θεωρηθεί υπερβολικό εάν υπερβαίνει σε σημαντικό βαθμό τη συγκεκριμένη ζημία λόγω υπερημερίας. Εντούτοις, είναι ευνόητο ότι το υψηλό επιτόκιο υπερημερίας παρακινεί τον οφειλέτη να μην καταστεί υπερήμερος ως προς τις συμβατικές του υποχρεώσεις, καθώς και να θέσει άμεσα τέλος σε τυχόν κατάσταση υπερημερίας στην οποία έχει ήδη περιέλθει. Εάν το εθνικό δίκαιο αναγνωρίζει ότι ο σκοπός του τόκου υπερημερίας συνίσταται στην ενίσχυση της τηρήσεως των συμβάσεων και ως εκ τούτου στη διαφύλαξη της ηθικής των πληρωμών, ο εν λόγω τόκος μπορεί να χαρακτηριστεί καταχρηστικός μόνον όταν υπερβαίνει προδήλως το μέτρο το οποίο είναι αναγκαίο για την επίτευξη αυτού του σκοπού.

88. Συνεπώς, συνάγεται ως ενδιάμεσο συμπέρασμα ότι ως προς τη ρήτρα περί τόκων υπερημερίας το δικαστήριο πρέπει να εξετάσει ιδίως κατά πόσο βαθμό παρεκκλίνει το επιτόκιο από τα νόμιμα επιτόκια τα οποία ισχύουν κατά τα λοιπά και αν το επιτόκιο είναι δυσανάλογο προς τον σκοπό που επιδιώκεται με τον τόκο υπερημερίας.

δ) Η ρήτρα περί μονομερούς καθορισμού του οφειλόμενου ποσού

89. Τέλος, το δεύτερο προδικαστικό ερώτημα σκοπεί στην αποσαφήνιση της έννοιας της δυσαναλογίας σε σχέση με τη δέκατη πέμπτη ρήτρα των επίδικων στην κύρια δίκη συμβατικών όρων. Αυτή η ρήτρα ορίζει ότι για τους σκοπούς της διαδικασίας αναγκαστικής εκτελέσεως ο δανειστής μπορεί να καθορίσει μονομερώς το οφειλόμενο ποσό του δανείου και κατ' αυτόν τον τρόπο δύναται να καλύψει μόνος του ουσιώδη προϋπόθεση για τη διεξαγωγή της απλοποιημένης διαδικασίας εκτελέσεως υποθήκης. Προς διευκρίνιση του νομικού πλαισίου εντός του οποίου αποκτά σημασία η εν λόγω ρήτρα, το αιτούν δικαστήριο επισημαίνει ότι κατά τη διαδικασία εκτελέσεως ο οφειλέτης δεν

23 — Απόφαση Invitel (προπαρατεθείσα στην υποσημείωση 17, σκέψη 26).

δύναται να προβάλει αντιρρήσεις κατά του σχετικού υπολογισμού και για τον σκοπό αυτό πρέπει να κινήσει χωριστή αναγνωριστική διαδικασία. Η αναγνωριστική διαδικασία όμως δεν διακόπτει την εξέλιξη της διαδικασίας εκτελέσεως, με αποτέλεσμα ο οφειλέτης να έχει απολέσει ήδη το ενυπόθηκο πράγμα έως ότου περατωθεί η αναγνωριστική διαδικασία.

90. Συναφώς, απόκειται επίσης στον εθνικό δικαστή να λάβει υπόψη όλες τις περιστάσεις της συγκεκριμένης περιπτώσεως κατά τον σχηματισμό της κρίσης του. Για τον σκοπό αυτόν όμως ισχύουν τα ακόλουθα κριτήρια.

91. Σημείο αναφοράς πρέπει να συνιστά εκ νέου ο τρόπος κατά τον οποίο θα είχε διαμορφωθεί το νομικό καθεστώς –εν προκειμένω η διαδικασία εκτελέσεως– εάν η σύμβαση δεν περιείχε την επίδικη ρήτρα.

92. Ως προς αυτό το ζήτημα αντιλαμβάνομαι τις επισημάνσεις του αιτούντος δικαστηρίου, καθώς και των μετεχόντων στη διαδικασία, υπό την έννοια ότι χωρίς την εν λόγω ρήτρα το ταμειυτήριο ως πιστωτής θα έπρεπε κατ' αρχάς να κινήσει νομική διαδικασία κατά του οφειλέτη περί υπολογισμού της υπολειπόμενης οφειλής, προκειμένου να μπορεί να αποδείξει το συγκεκριμένο απαιτούμενο ποσό στο πλαίσιο της διαδικασίας εκτελέσεως. Ο μονομερής υπολογισμός εκ μέρους του δανειστή καθιστά περιττή αυτήν την αρχική αναγνωριστική διαδικασία. Τούτο συνεπάγεται ότι ο οφειλέτης δεν δύναται να αμφισβητήσει το ύψος της προς εκτέλεση απαιτήσεως πριν από την εκτέλεσή της. Βεβαίως, το αιτούν δικαστήριο διευκρινίζει, κατά τρόπο σύμφωνο προς τις θέσεις των μετεχόντων στη διαδικασία, ότι ο μονομερής υπολογισμός του οφειλόμενου ποσού δεν έχει καμία δεσμευτική ισχύ για τους διαδίκους και μπορεί να αμφισβητηθεί από τον οφειλέτη σε μεταγενέστερη αναγνωριστική διαδικασία κατά την οποία η θέση του οφειλέτη δεν είναι δυσμενέστερη όσον αφορά το βάρος αποδείξεως.

93. Ο προβλεπόμενος από τη ρήτρα περιορισμός της έννομης προστασίας πριν από το στάδιο της εκτελέσεως προκαλεί μετατόπιση των δικαιωμάτων και υποχρεώσεων που απορρέουν από τη σύμβαση εις βάρος του καταναλωτή. Από αυτό όμως δεν προκύπτει άνευ ετέρου ότι η εν λόγω ρήτρα, παρά την απαίτηση καλής πίστεως, δημιουργεί εις βάρος του καταναλωτή σημαντική ανισορροπία μεταξύ των δικαιωμάτων και των υποχρεώσεων που απορρέουν από τη σύμβαση. Τούτο πρέπει να εξακριβωθεί οριστικώς διά της συνολικής σταθμίσεως των πλεονεκτημάτων και μειονεκτημάτων που παράγει η ρήτρα για κάθε συμβαλλόμενο.

94. Για το ταμειυτήριο ως πιστωτή, η επίμαχη ρήτρα συνεπάγεται ότι η συσταθείσα ως εγγύηση υποθήκη μπορεί να εκτελεσθεί ταχύτερα και ευχερέστερα. Κατ' αυτόν τον τρόπο αυξάνεται –και προς οικονομικό όφελος του οφειλέτη– η αξία της παρασχεθείσας εγγυήσεως. Παράλληλα όμως ο οφειλέτης/καταναλωτής διατρέχει κατ' ανάγκη τον κίνδυνο να απολέσει την εγγύηση πριν προσδιορισθεί οριστικώς το υπολειπόμενο ποσό της απαιτήσεως που το ταμειυτήριο δικαιούται να αντλήσει ως πιστωτής από την εγγύηση.

95. Ο εθνικός δικαστής πρέπει να κρίνει κατόπιν συνολικής σταθμίσεως, λαμβάνοντας υπόψη το σύνολο των δεδομένων της συγκεκριμένης περιπτώσεως. Σε αυτά εμπίπτει και το ζήτημα μήπως ο οφειλέτης δύναται εν τέλει να προβάλει αντιρρήσεις στη διαδικασία εκτελέσεως. Υπέρ αυτής της δυνατότητας συνηγορεί το γράμμα του άρθρου 695, παράγραφος 1, του LEC. Περαιτέρω, έχει σημασία ο τρόπος κατά τον οποίο είναι διαμορφωμένη η διαδικασία του μονομερούς υπολογισμού, ενώ πρέπει να εξακριβωθεί και η ελεγκτική αρμοδιότητα του συμβολαιογράφου ο οποίος μεσολαβεί στη διαδικασία και να συνεκτιμηθεί το γεγονός ότι, κατά την Ισπανική Κυβέρνηση, μόνον οι τράπεζες και τα ταμειυτήρια που υπόκεινται σε κρατικό έλεγχο έχουν δικαίωμα να χρησιμοποιούν την επίδικη ρήτρα.

96. Συνάγεται, λοιπόν, το ενδιάμεσο συμπέρασμα ότι σχετικά με τη ρήτρα περί μονομερούς καθορισμού του οφειλόμενου ποσού επιβάλλεται ιδίως να ληφθούν υπόψη οι συνέπειες της σχετικής ρήτρας στο εθνικό δικονομικό δίκαιο.

V – Πρόταση

97. Ως εκ τούτου, προτείνω στο Δικαστήριο να αποφανθεί ως ακολούθως:

1. Σύστημα εκτέλεσεως συμβολαιογραφικών τίτλων επί βαρυνόμενων με υποθήκη ή με ενέχυρο πραγμάτων, στο πλαίσιο του οποίου οι δυνατότητες ασκήσεως ανακοπής κατά της εκτέλεσεως είναι περιορισμένες, δεν συνάδει με την οδηγία 93/13/ΕΟΚ του Συμβουλίου, σχετικά με τις καταχρηστικές ρήτρες των συμβάσεων που συνάπτονται με καταναλωτές, όταν τόσο στο πλαίσιο καθαυτής της διαδικασίας εκτέλεσεως όσο και σε χωριστή ένδικη διαδικασία με αντικείμενο την προβολή των δικαιωμάτων που απορρέουν από την οδηγία 93/13 ο καταναλωτής δεν μπορεί να τύχει αποτελεσματικής ένδικης προστασίας, παραδείγματος χάρη, διά προσωρινής αναστολής της αναγκαστικής εκτέλεσεως δυνάμει δικαστικής διατάξεως.
2. Απόκειται στο εθνικό δικαστήριο να εκτιμήσει, με βάση το άρθρο 3, παράγραφοι 1 και 3, της οδηγίας 93/13, τον καταχρηστικό χαρακτήρα ρήτρας η οποία περιλαμβάνεται στους γενικούς όρους συναλλαγών συμβάσεων που συνάπτονται με τους καταναλωτές.
  - α) Όσον αφορά ρήτρα περί πρόωρης λύσεως συμβάσεως στεγαστικού δανείου εκ μέρους του πιστωτή, το δικαστήριο πρέπει να εξετάσει ιδιαίτερος τον βαθμό παρεκκλίσεως της ρήτρας από τη σχετική νομοθετική ρύθμιση, εάν υφίσταται αντικειμενικός λόγος για τη ρύθμιση που προβλέπει η ρήτρα και μήπως ο καταναλωτής, παρά τη μεταβολή της συμβατικής ισορροπίας προς όφελος του χρήστη της ρήτρας, δεν στερείται προστασίας όσον αφορά το ρυθμιστικό περιεχόμενο της εκάστοτε ρήτρας.
  - β) Ως προς τη ρήτρα περί τόκων υπερημερίας το δικαστήριο πρέπει να εξετάσει ιδίως σε ποιον βαθμό παρεκκλίνει το επιτόκιο από τα νόμιμα επιτόκια τα οποία ισχύουν κατά τα λοιπά και αν το επιτόκιο είναι δυσανάλογο προς τον σκοπό που επιδιώκεται με τον τόκο υπερημερίας.
  - γ) Σχετικά με τη ρήτρα περί μονομερούς καθορισμού του οφειλόμενου ποσού επιβάλλεται ιδίως να ληφθούν υπόψη οι συνέπειες της σχετικής ρήτρας στο εθνικό δικονομικό δίκαιο.